

"คำสอนพระยามังราย" กับ
ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสังคมลานนาไทย

ดินแดนลานนาไทยในอดีต เป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ตั้งของ
รัฐใหญ่น้อย ซึ่งมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน สร้างสมวัฒนธรรมอัน
เป็นมรดกตกทอดถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของลานนาไทยดังกล่าวมี
ลักษณะเฉพาะของชุมชน และมีทั้งส่วนคล้ายคลึงและส่วนที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น
เช่นอยุธยาหรือกรุงเทพฯ

๒.๑ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของดินแดนลานนาไทย

เอกสารโบราณของลานนาไทย เช่นตำนานต่าง ๆ มีบันทึกว่า ในดินแดน
ลานนาไทยไ้มีกลุ่มชนต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐานและสิ่งสมวัฒนธรรมมาโดยตลอด สันนิษฐาน
ว่ากลุ่มชนดั้งเดิมในดินแดนลานนาไทยน่าจะเป็นพวกลาวและพวกขอม โดยใน "ตำนาน
สิงหนวัติกุมาร" กล่าวถึงพระสิงหนวัติกุมาร ซึ่งเป็นราชบุตรของกษัตริย์เมืองราชคฤห์
ได้เดินทางมาสร้างเมืองใหม่ พบดินแดนที่เหมาะสม ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นเมือง
สุวรรณโคมคำ^๑ พระสิงหนวัติกุมารได้สร้างเมืองในปี พ.ศ. ๕๓๑ ตั้งชื่อว่า
เมืองนาคพันธุสิงหนวัตินคร ดินแดนนี้เป็นที่อยู่ของพวกลาวหรือมัลลขุ ซึ่งมีปู่เจ้าลาวจก

^๑มานิต วัลลิโภคม. ตำนานสิงหนวัติกุมารฉบับสอบค้น (พระนคร :
คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๒),
หน้า ๒๘.

เป็นหัวหน้า ปู่เจ้าลาวจกได้ยอมรับอำนาจของพระสิงหนวัติราช^๑ นอกจากพวกลัวะ
แล้ว ยังมีพวกขอมซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองอุมงคเสลานคร ในตอนแรกพวกขอมไม่ยอมรับ
อำนาจของพระสิงหนวัติราช ต่อมาในปีพ.ศ. ๔๓๓ พวกขอมจึงถูกพระสิงหนวัติราช
ปราบได้ และเมื่อถึง พ.ศ. ๔๓๕ พระสิงหนวัติราชก็ปราบปรามแคว้นลานนาไทย
ไว้ในอำนาจได้หมด^๒

ข้อความในตำนานดังกล่าว แม้ว่าบางตอนยังไม่อาจสรุปหาข้อเท็จจริง
ได้ เช่นตอนที่พระสิงหนวัติราช เดินทางมาจากเมืองราชคฤห์ แต่บางส่วนน่าจะ
จะเป็นความจริงอยู่ คือส่วนที่ว่า พวกลัวะและพวกขอม เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในดินแดน
แถบนี้ แม้ปัจจุบันก็ยังคงมีพวกลัวะอยู่ในเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน ต่อมามีกลุ่มชนใหม่
อพยพ เข้ามาตั้งบ้านเมือง ปราบปรามพวกลัวะและขอมให้อยู่ในอำนาจ และสืบเชื้อสาย
ต่อกันมา ซึ่งในพงศาวดารโยนกเรียก วงศ์ เชียงแสนโบราณ^๓

ในขณะที่พระสิงหนวัติราชและราชวงศ์ เชียงแสนโบราณมีอำนาจในลานนาไทย
กลุ่มชนดั้งเดิมในดินแดนแถบนี้คือพวกลัวะ ซึ่งมีปู่เจ้าลาวจกเป็นหัวหน้า และได้ยอมรับ
อำนาจของ เชียงแสนโบราณนั้น ก็ได้ให้ลูก ๓ คนแยกย้ายไปสร้างเมืองใหม่ใน "ตำนาน
สิงหนวัติกุมาร" ฉบับสอบค้น มาหาติ วัลลีโกคมได้อธิบายว่า เชื้อสายของตระกูลลาวจก

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ พระยาประชากรกิจกรจักร. พงศาวดารโยนก (พระนคร :
ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๐๘), หน้า ๕๕๐.

ไถ่ลงมาตั้งเมืองหิรัญนครเงินยางใน พ.ศ. ๑๑๘๒ มีพระนามว่าพระยาลาวจก หรือพระยาลาวจกกราช ซึ่งเป็นปฐมวงศ์ของพระเจ้ามังราย^๑ "ตำนานพื้นเมือง เชียงใหม่" ระบุว่า ต้นตระกูลลาวที่ต่อมาจะเป็นใหญ่ในดินแดนลานนาไทย คือ ลาวจกกราช เป็นเทวบุตร จูติลงมาปกครองเมืองมนุษย์ชื่อเมืองเงินยาง หรือ หิรัญนครเงินยาง มีราชบุตร ๓ องค์ ต่อมาให้ราชบุตร ๒ องค์แรกไปสร้างเมืองใหม่ ส่วนองค์สุดท้ายชื่อ ลาวแก้วแก้ว ครองเมืองหิรัญนครเงินยางต่อไป และจะสืบเชื้อสายไปถึงพระยามังราย ต้นราชวงศ์มังราย^๒ ส่วนใน "พงศาวดารโยนก" ผู้เรียบเรียงเชื่อว่า เรื่องของปู่เจ้าลาวจกและลาวจกกราช เป็นเรื่องเดียวกัน เนื้อความตอนนั้นใน "ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่" และตำนานเรื่องอื่น เช่นตำนาน เชียงแสนแตกต่างกัน กล่าวคือ ตำนานเชียงใหม่ระบุว่า ต้นตระกูลลาว คือพระยาลาวจกกราชซึ่งสืบเชื้อสายมาจากปู่เจ้าลาวจก แต่ "ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่" ว่าเป็น ลาวจกกราช ซึ่งเป็นเทวบุตร อาจเป็นไปได้ว่า "ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่" พยายามสร้างภาพลาวจกกราช ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวละว้า ให้กลายเป็นเทวบุตรแทนที่จะเป็นเพียงคนธรรมดา

ลาวแก้วแก้วปกครองเมืองเงินยางสืบต่อมาจนถึงสมัยของลาวเงิน
ลาวเงินมีบุตร ๒ คนชื่อ ชุนชิต กับชุนจอมธรรม ๆ ไปสร้างเมืองพะเยา มีลูกชื่อ

^๑ ศักราชกำหนดจากเอกสารโบราณที่คัดลอกต่อ ๆ กันมา ศักราชอาจคลาดเคลื่อนได้
^๒ มานิต วัลลิโกภม. ตำนานสิงหนวัติกุมาร ฉบับสอบค้น, หน้า ๕๒.

^๓ สำนักนายกรัฐมนตรี. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (พระนคร : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๔), หน้า ๓ - ๕.

^๔ พระยาประชาภิจักรจักร. พงศาวดารโยนก, หน้า ๒๔๘.

ขุนเจ็อง ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่มีความสามารถมาก ปรารถนาได้ทั้งลานนาไทย แควและลานช้าง
ลูกขุนเจ็องชื่อลาวเงินเรื่อง ได้ครองเมืองพะเยา และต่อมากลับไปครอง เมือง
หิรัญนครเงินยางตามเดิม และได้สืบทอดวงศ์มาจนถึงลาวเมง ซึ่งมีบุตรชื่อมังราย
ซึ่งต่อมาจะเป็นกษัตริย์ที่มีความสามารถมาก

เนื่องจากประวัติศาสตร์ลานนาไทยก่อนสมัยพระยามังรายในเอกสาร
แต่ละฉบับบรรยาย เหตุการณ์ไม่ตรงกัน ประกอบกับการที่ตำนานมีลักษณะของความ
พยายามสร้างผู้นำให้ เป็นผู้วิเศษหรือ เทวดาม้าง นักประวัติศาสตร์จึงกำหนดว่า
อาณาจักรลานนาไทย เริ่มในสมัยของพระยามังรายผู้ เป็นปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์มังราย

สมัยพระยามังรายนับว่า เป็นสมัยที่อาณาจักรของลานนาไทยได้ขยายขอบเขต
ไปกว้างขวางยิ่งกว่าสมัยใด ๆ ทั้งโดยการสร้าง เมืองใหม่และการทำสงคราม
พระยามังรายทรงสร้าง เมืองใหม่ให้ชื่อว่า เชียงรายและย้ายไปประทับที่เมืองนี้ ต่อมา
ไปครอง เมืองฝาง และเห็นว่า เมืองหริภุญชัย เป็น เมืองที่เจริญรุ่งเรืองทั้งทางวัฒนธรรม
และการค้า จึงได้โดยอาศัยอายุใน พ.ศ. ๑๘๒๔ แล้วยกหริภุญชัยให้ขุนนาง
ไปครอง ส่วนพระองค์สร้างเมืองใหม่อีกเมืองหนึ่ง ชื่อเวียงกุมกาม หลังจากนี้ก็ได้ทำ
สงครามขยายอาณา เขตไปตี เมืองอื่นด้วย เช่นอังวะและหงสาวดี ซึ่งในคราวนี้เอง
ที่พระองค์ได้นำช่างฝีมือชาวพม่ามา แยกแพร่ศิลปวิทยาการต่าง ๆ ในลานนาไทย ต่อมา
พระองค์พบสถานที่ที่ เหมาะสมในการสร้าง เมืองใหม่อีกแห่งบริเวณริมแม่น้ำปิง จึงได้สร้าง
เมืองในปี พ.ศ. ๑๘๓๔ ให้ชื่อว่า นพบุรีศรีพิงค์เชียงใหม่ ซึ่งต่อมา เป็นเมืองหลวง
ของดินแดนลานนาไทย

พุทธานุกรณ (พระนคร : บุญส่งการพิมพ์, ๒๕๐๐ พิมพ์ขึ้น เป็น
พุทธบูชาใน พ.ศ. ๒๕๐๐), หน้า ๑๓. และเนื้อความส่วนนี้ตรงกันทั้งใน ตำนาน
พื้นเมือง เชียงใหม่ และพงศาวดารโยนก.

ก่อนสมัยพระยามังราย บริ เวณลานนาไทยได้มีรัฐใหญ่น้อยปกครองอยู่แล้ว
 เช่นหริภุญชัยและพะเยา เป็นต้น เมืองหริภุญชัยนั้น ในตำนานจามเทวีวงศ์กล่าวว่
 สร้างโดยญาติ ๒ องค์ เมื่อสร้างเสร็จ ได้เชิญพระนางจามเทวี ซึ่งเป็นพระราชธิดา
 แห่งลวบุรีมาครอง พระนางได้นำพระสงฆ์และพระไตรปิฎกมาหริภุญชัยด้วย
 หริภุญชัยมีกษัตริย์ปกครองสืบราชวงศ์ต่อมาได้ ๒๕ พระองค์ ถึงสมัยของพระยาชัยมา
 หริภุญชัยในสมัยของพระยาชัยมา ได้ถูกพระยามังรายตี ในที่สุดหริภุญชัยจึงมีฐานะ
 เป็นเมืองขึ้นของลานนาไทย ๒ ส่วนพะเยาซึ่งเป็นรัฐอิสระอีกแห่งหนึ่ง ในสมัย
 เกี่ยวกับพระยามังรายปกครองโดยพระยาเงี้ยวเมือง ในตำนานเล่าว่า ต้นวงศ์ของ
 พระยาเงี้ยวเมืองคือลวจังกราช บรรพบุรุษ เกี่ยวกับพระยามังราย พระยามังรายได้
 ยกทัพไปตีพะเยาค่าย แต่พระยาเงี้ยวเมืองพยายามสร้างสัมพันธไมตรีโดยยกดินแดนบาง
 ส่วนให้ ทั้ง ๒ เมืองจึงเป็นไมตรีต่อกัน - เมืองที่เป็นอิสระอีกแห่งหนึ่งคือ สุโขทัย ซึ่ง
 กษัตริย์ที่ครองในสมัยเกี่ยวกับพระยามังรายและพระยาเงี้ยวเมืองคือ พอขุนรามคำแหง
 กษัตริย์ผู้ครองรัฐใหญ่ทั้ง ๓ องค์นี้ได้มีสัมพันธไมตรีอันดีต่อกัน ๓

เมื่อสิ้นสมัยพระยามังราย กษัตริย์ที่สืบเชื้อสายต่อมาก็คือ เจ้าชัยสงคราม
 (๑๘๕๕ - ๑๘๕๕) ท้าวแสนภู (๑๘๕๕ - ๑๘๗๘) พระเจ้าน้ำท่วม (๑๘๖๕ - ๑๘๖๖)

^๑ พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์). คำแปลจามเทวีวงศ์
พงศาวดารเมืองหริภุญชัย พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เลข, ๒๕๑๕).
 หน้า ๓๑ - ๓๔.

^๒ พระยาประชาภิจักรจักร. พงศาวดารโยนก. หน้า ๒๗๕ - ๒๘๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๕๒ - ๒๗๑.

เจ้าคำฟู (๑๔๖๖ - ๑๔๖๘ และ ๑๔๗๘ - ๑๔๗๙) ท้าวผายู (๑๔๘๐ - ๑๔๘๘) กษัตริย์
ที่ปกครองต่อจากท้าวผายู คือท้าวเกีณา (๑๔๘๘ - ๑๕๒๘) ในสมัยนี้พุทธศาสนาเจริญ
รุ่งเรือง และเป็นรากฐานความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในลานนาไทยต่อมา หลังสมัย
ท้าวเกีณา ผู้ปกครองสืบต่อคือ พระเจ้าแสนเมืองมา (๑๕๒๘ - ๑๕๔๕) และพระเจ้า
สามฝั่งแกน (๑๕๔๕ - ๑๕๕๕) ๑

พระเจ้าติโลกราชซึ่งครองราชย์ต่อมา (๑๕๕๕ - ๒๐๓๐) ทรง เป็นกษัตริย์
ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่งของลานนาไทย เป็นสมัยที่ได้ขยายอาณา เขตออกไป
อย่างกว้างขวาง ในสมัยนี้ลานนาไทยได้ทำสงครามยึด เมืองกับอยุธยา ซึ่งตรงกับสมัย
พระบรมไตรโลกนาถ โดยไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาด ต่อมาพระเจ้า
ติโลกราชขอ เป็นไมตรีกับอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๐๑๘ ในสมัยนี้แม้จะมีการทำสงคราม
ตลอดเวลา พระเจ้าติโลกราชยังคงอุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างมาก

พระยอด เชียงรายครองราชย์อยู่ ๘ ปี (๒๐๓๑ - ๒๐๔๐) เมื่อสิ้นพระชนม์
แล้วโอรสคือพระเมืองแก้ว (๒๐๓๘ - ๒๐๖๘) ครองราชย์ต่อมา สมัยนี้เป็นสมัยที่
พุทธศาสนารุ่งเรืองสูงสุด เพราะได้ฟื้นฟูสืบเนื่องความเจริญของพุทธศาสนาที่
พระมหากษัตริย์ลานนาไทยของคก่อน ๆ ทรงสนับสนุนไว้ ความเจริญของพุทธศาสนา
ที่เห็นชัดที่สุดคือค่านววรรคคี่พุทธศาสนา ซึ่งพระภิกษุลานนาไทยแต่ง เป็นภาษามาลี
จำนวนหลายเล่ม

หลังสมัยพระเมืองแก้ว ลานนาไทยก็เสื่อมลง เป็นลำดับ กษัตริย์ที่ปกครอง
ต่อมาขาดความเข้มแข็ง ไม่สามารถปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขได้ ในสมัยพระเมือง
เกษเกล้าผู้ เป็นอนุชา (๒๐๖๘ - ๒๐๘๑) ข้าราชการมีอำนาจมากถึงกับตั้งและถอดถอน

๑ คักราชทั้งหมดอ้างอิงจาก อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ประวัติศาสตร์
เมืองเชียงใหม่" ลานนาไทยคดี (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ศูนย์หนังสือ เชียงใหม่,
๒๕๒๑).

นครศรีไค้ ข้าราชการไค้เนรเทศพระเมือง เกษเกล้าไปอยู่เมืองน้อย และแก่งคังไค้
 คือท้าวชายคำครองแทน ต่อมา เมื่อเห็นว่าท้าวชายคำไม่อาจปกครองบ้านเมืองไค้โดย
 ยุติธรรม จึงปลงพระชนม์และอัญเชิญพระเมือง เกษเกล้ามาปกครองอีก แต่ก็ถูก
 ปลงพระชนม์อีกเช่นกัน จากนั้นเหล่าข้าราชการไค้อัญเชิญพระไชยเชษฐาธิราช หลาน
 พระเมือง เกษเกล้าจากเมืองล้านช้างมาครองเมือง ต่อมาทางด้านข้างวังกษัตริย์
 พระไชยเชษฐาธิราชจึงกลับไปครองล้านช้าง ชุนนางจึงอัญเชิญพระเมกุฎีแห่งเมืองนาย
 (๒๐๙๔ - ๒๑๐๑) ซึ่งเป็นเชื้อสายของขุนเครื่องราชบุตรพระยามังรายมาครอง พระ-
 เมกุฎีปกครองเมืองอย่างไม่เป็นธรรม และฉีกประเพณีโบราณ ในที่สุดบ้านเมืองอ่อนแอ
 จนตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าในสมัยบุเรงนองในปี ๒๑๐๑ ในระยะแรกที่ เป็นเมืองขึ้น
 พม่ายังไม่ได้เข้าควบคุมโดยตรง แต่ให้พระเมกุฎีปกครองในฐานะเมืองประเทศราช
 ต่อมาพม่าก็ปลดพระเมกุฎีออกโดยอ้างว่าพระเมกุฎีกบฏ และตั้งพระนางวิสุทธิเทวี
 ผู้สืบเชื้อสายจากราชวงศ์มังรายครองแทน เมื่อพระนางวิสุทธิเทวีสิ้นพระชนม์ พม่าได้
 ส่งชุนนางมาปกครองโดยตรง เป็นอันสิ้นสุดการปกครองของราชวงศ์มังราย

ประวัติศาสตร์หลังสมัยราชวงศ์มังราย เป็นประวัติศาสตร์ของการ เป็นเมืองขึ้น
 ลานนาไทย เป็นเมืองขึ้นของพม่าจนถึงปี ๒๓๑๗ ผู้นำท้องถิ่นคือเจ้ากาวิละและพญาจามาน
 ชาวลัวะปลดปลอยลานนาไทยจากพม่า โดยได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้าตากสิน
 หลังจากนี้ไค้ถูกผนวกเข้า กับกรุงรัตนโกสินทร์ในฐานะประเทศราชในปี พ.ศ. ๒๓๕๒
 ซึ่งประวัติศาสตร์ลานนาไทยช่วงนี้เรียกว่า ราชวงศ์เจ้ากาวิละหรือเจ้าเจ๊กตน และต่อมา
 ในปี ๒๔๗๖ เชียงใหม่ก็กลายเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย

๒.๒ ลักษณะสังคมของลานนาไทยโบราณ

สังคมของรัฐบาลานนาไทยโบราณเท่าที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ นั้น ไม่อาจ
 ระบุไค้แน่ชัดว่า เป็นลักษณะของสังคมในช่วงสมัยใดแน่ แต่เนื่องจากสังคมในสมัยโบราณ

ในช่วงที่พม่ายึดครองลานนา (พ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๑๗) นั้น อยุธยามีอำนาจเหนือ
 ลานนาบางครั้ง เช่นสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นต้น.

มีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ หรือแทบจะมองไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงเลย^๑ จึงอาจสรุปได้ว่า สภาพสังคมที่ปรากฏในเอกสารโบราณ น่าจะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่

สังคมลานนาไทยโบราณก็เช่นเดียวกับสังคมโบราณอื่น ๆ คือ เป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง คือในหมู่บ้านจะมีระบบเกษตรกรรมและหัตถกรรมรวมอยู่ด้วยกัน^๒ มีการปลูกข้าว เป็นหลัก ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เช่นปลูกข้าว ยาสูบ ฯ และผลิตผลที่ใช้ทำหัตถกรรม เช่นผ้าฝ้าย ระบบการเพาะปลูกในลานนาไทยแตกต่างไปจากอยุธยา ทั้งนี้เพราะลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับกันที่ราบระหว่างภูเขา เวลาฝนตกน้ำจะไหลลงที่ต่ำอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องมีเหมืองฝายกักน้ำไว้ แล้วขุดคลองส่งไปยังไร่นา ฉะนั้น เหมืองฝายจึงสำคัญมากในลานนาไทย และเชื่อว่าชาวลานนาไทยรู้จักสร้างเหมืองฝายมานานแล้ว ความจำเป็นในการมีเหมืองฝาย กำหนดให้ต้องมีระบบการควบคุมเหมืองฝาย ให้เชื่อประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด เช่นมีระบบเกณฑ์แรงงานมาสร้างเหมืองฝาย หรือมีผู้ควบคุมไม่ให้มีการขโมยน้ำ เป็นต้น^๓

นอกจากประชาชนจะมีอาชีพเกษตรกรรมแล้ว บางส่วนมีอาชีพเก็บของป่า และอุตสาหกรรมธรรมชาติ เช่นแร่ธาตุต่าง ๆ อาชีพพ่อค้า เป็นอาชีพที่สามารถสร้าง

^๑ การเปลี่ยนแปลงในสังคมลานนา ไทยที่เห็นได้ชัดคืออยู่ในสมัยของราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน คุรบาละเอี้ยคิน ชูลิทธิ ชูชาติ. "การผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองในสังคมลานนา : ศึกษาเฉพาะการผลิตระดับหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. ๑๘๓๘ - ๒๔๗๕," วารสารมนุษยศาสตร์ ๑๑ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๒๕).

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

ฐานะโคกที่สุโขทัยหนึ่ง สินค้าที่นำมาค้าขายแลกเปลี่ยนภายในเมืองหรือระหว่างเมือง เป็นสินค้าที่หายาก เช่นเกลือ ภาชนะที่ทำด้วยเหล็ก เป็นต้น อาชีพอื่น ๆ ได้แก่ช่างฝีมือ (ช่างเงิน ช่างทอง ช่างหลอม) และผู้ชำนาญงานเฉพาะด้าน เช่น โหระพา แพทย์ ครูสอนหนังสือ นักดนตรีฯ

ลักษณะของการปกครอง อาจแบ่งชนชั้นในสังคมออกเป็น ๒ ชั้นใหญ่ ๆ คือผู้ปกครอง ได้แก่กษัตริย์ ขุนนาง พระราชวงศ์ ข้าราชการระดับชั้นต่าง ๆ ผู้ถูกปกครอง ได้แก่ไพร่ เมือง-ทาสและพระสงฆ์ กษัตริย์จะเป็นผู้ปกครองเมืองที่สำคัญและจะส่งราชบุตรและขุนนางไปครองเมืองอื่น ๆ ขุนนางหรือข้าราชการมีหลายระดับตั้งแต่ระดับที่ปกครองเมืองใหญ่ไปจนถึงระดับหมู่บ้าน ข้าราชการทหารได้แก่พระยาเจ้าแสน เจ้าหมื่น เจ้าพัน นายห้าสิบ นายช่าง นายม้า นายคืน ข้าราชการพลเรือน ได้แก่ปลัดเมือง มีหน้าที่ดูแลกิจการในเมืองทั้งยามสงบและยามสงคราม ขุนนางเมืองมีหน้าที่ติดต่อต่างประเทศ ขุนนางกษัตริย์มีหน้าที่พิจารณาคดีต่าง ๆ และขุนนางเกี่ยวกับหนังสือ ๒ ในระดัหมู่บ้าน ได้แก่พ่อม้าน แก้วบ้าน มีหน้าที่พิจารณาคดี พ่อเวียง มีหน้าที่เกณฑ์แรงงานและคุมเมือง มีหน้าที่คุมเหมืองฝาย^๑

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว จัดกลุ่มพระสงฆ์อยู่ในฐานะผู้ถูกปกครอง แต่ได้ให้ความเห็นว่า กลุ่มพระสงฆ์เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างเป็นอิสระ สถาบันกษัตริย์และขุนนางไม่อาจครอบงำกลุ่มพระสงฆ์ได้ทุกด้าน

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคม เชียงใหม่ (พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๔๓๙), สังคมศาสตร์ ๕ (เมษายน-กันยายน ๒๕๑๘), หน้า ๑๘.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "การศึกษาสังคมลานนาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นตามต้นฉบับโบราณาคเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๑๓๘-๑๔๑.

ตำแหน่งข้าราชการทหารใน "มังรายศาสตร์" มีตำแหน่งนายร้อย นายสิบควาย กุประเสริฐ ณ นคร. มังรายศาสตร์ (กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๑), หน้า ๒.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น", หน้า ๑๓.

ผู้ถูกปกครองหรือไพร่เมือง นอกจากต้องทำการผลิตเลี้ยงตนแล้ว ยังมีหน้าที่ในการเสียภาษีให้แก่รัฐ และถูกเกณฑ์แรงงาน ในการเสียภาษีคงจะเสียในรูปของผลผลิตทางเกษตรหรือทรัพยากรที่หามาได้^๑ ส่วนการเกณฑ์แรงงานในมัยราชศาสตร์ฉบับวัดเสนาให้ระบุว่า "ควรให้ไพร่มีเวรผลิตเปลี่ยนกันมาทำงานหลวง ๑๐ วัน กลับไปสร้างเหมืองฝาย ไร่นาสวนเรียกที่ดิน ๑๐ วัน"^๒ การเกณฑ์แรงงานจะมี "พ่อเวียกนายการ" มาเรียกเกณฑ์ในหมู่บ้าน เช่นสร้างกำแพง ทำถนน หากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำนาและเหมืองฝาย "กุมเหมือง" จะเป็นผู้เรียกเกณฑ์^๓ ในยามสงครามจะมีระบบการเกณฑ์กำลังพลอย่างเข้มงวดจากหมู่บ้านถึงเมือง โดย "ขุนเมือง" และ "พันนา"^๔ อย่างไรก็ตาม มีผู้สันนิษฐานว่า แม้จะมีระบบการเกณฑ์แรงงานแต่ไพร่ในลานนาไทยก็มิได้สังกัดมูลนาย^๕ นิดกับในอยุธยา ซึ่งไพร่ทุกคนต้องสังกัดมูลนาย ไม่สามารถเคลื่อนไหวโยกย้ายเปลี่ยนที่ทำงานหากินได้^๖ ฉะนั้น ในหลักฐาน

^๑ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "การศึกษาสังคมลานนาไทย", หน้า ๑๑๘.

^๒ ประเสริฐ ณ นคร. มัยราชศาสตร์, หน้า ๕.

^๓ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ความสัมพันธ์", หน้า ๑๔.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^๕ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "การศึกษาสังคมลานนาไทย", หน้า ๑๘๗.

^๖ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. "ชุมชน 'อโยธยา' - อยุธยา : ปัญหาเรื่อง

วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม" วารสารมนุษยศาสตร์ ๑๐ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๒๓), หน้า ๕๓.

ต่าง ๆ ของลานนาไทยจึงมักพบว่า ไพร่ เมืองมีอาชีพค้าขายด้วย แสดงว่าไพร่ เมืองไม่ต้องสังกัดมูลนาย สามารถโยกย้ายถิ่นท่ามาหากินได้ แต่เมื่อรัฐต้องการแรงงาน ไพร่ก็จะต้องปฏิบัติตาม

ลักษณะการปกครอง เป็นลำดับชั้น เช่นในขามสงบ ก็จะมีข้าราชการคอยควบคุมการ เกิดแรงงานในขามสงบความมีผู้เรียก เกิดกำลังพล ประกอบกับการที่กษัตริย์ลานนาไทยมักยกเมืองให้ราชบุตรและขุนนางไปปกครอง ทำให้อาณาเขตในรับฝักชอบของผู้ปกครอง เมืองต่าง ๆ ไม่กว้างขวางมากนัก กล่าวคือ การติดต่อระหว่างผู้ปกครองและไพร่ น่าจะมีความใกล้ชิดพอควร เช่น ไพร่สามารถถวายฎีกาผู้ปกครองได้ และสามารถ เกิดแรงงานและควบคุมไพร่ได้ง่าย ฉะนั้น ลานนาไทยจึงไม่ต้องมีระบบไพร่สังกัดมูลนาย เช่นในอยุธยาหรือกรุง เพทฯ^๑

ส่วนทาส ในเอกสาร เรียกว่า "ข้า" เป็นกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับชนชั้นอื่น ๆ น้อย เพราะทาสเป็นสิทธิ์ของนายเงิน จะต้องปฏิบัติตามความต้องการของนายเงิน ซึ่งอาจจะ เป็นเจ้า เมือง ขุนนาง เศรษฐี ไพร่ เมืองหรือพระสงฆ์ก็ได้^๒ อำนาจของรัฐไม่อาจ เข้า ไปยุ่งเกี่ยวกับทาสได้ แต่ก็ปรากฏว่ามีกฎหมายคุ้มครองทาสพอควร เช่นให้ทาสร้องเรียนได้เมื่อนายเงินไม่ดูแล เอกสารต่าง ๆ แสดงว่ารัฐไม่ต้องการให้มีทาสมากเกินไป เพราะทำให้รัฐขาดประโยชน์ที่จะได้จากการที่คนเป็นไพร่ เมือง เช่น มีกฎหมายระบุให้ทาสที่แต่งงานกับไพร่และมีลูก ให้ลูกเป็นไพร่ เพราะไพร่ เมืองหาได้ยาก เป็นต้น^๓

^๑ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "การศึกษาสังคมลานนาไทย", หน้า ๑๘๗.

^๒ พระสงฆ์มีลักษณะแตกต่างจากนายเงินประเภทอื่น คือพระสงฆ์มีทาส เพราะมีผู้มีจิตศรัทธาถวายทาสให้เป็นผู้คอยรับใช้พระสงฆ์และดูแลวัด เรียกว่า "ข้าพระ"

อ. อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ความสัมพันธ์", หน้า ๑๘.

^๓ ประเสริฐ ณ นคร. มังรายศาสตร์, หน้า ๗.

๒.๓ พุทธศาสนาและบทบาทของสถาบันสงฆ์ในลานนาไทย

๒.๓.๑ ความเชื่อกึ่ง เกิมของชุมชนในลานนาไทย

ในสังคมเกษตรกรรมโบราณ มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยที่ไม่สามารถ
เข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่นไม่เข้าใจว่าเหตุไฉนน้ำท่วม พายุ ทำไมบางปี
ฝนตก บางปีฝนแล้ง มนุษย์เชื่อว่าน่าจะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นตัวบงการ และควบคุม
ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งชีวิตมนุษย์ด้วย และเชื่อว่า "ธรรมชาติจะต้อง
มี ตัวตน อย่างหนึ่งอย่างใดสถิตอยู่

ชาวลานนาไทยมีความเชื่อว่า ในธรรมชาติและตัวมนุษย์ มี "วิญญาณ" ที่
ดำรงอยู่และสามารถบันดาลสิ่งที่ดีและไม่ดีให้เกิดขึ้นได้ หากมนุษย์ประพฤติตนถูกต้อง
ไม่ล่วงเกิน วิญญาณ เหล่านี้ มนุษย์ก็จะดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข "วิญญาณ"
ดังกล่าวอาจเรียกรวม ๆ ได้ว่า ผี ซึ่งแบ่งแยกออกเป็นหลายประเภท และ เปลี่ยนชื่อ
ไปตามสิ่งที่สถิตอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับผี ได้ก่อให้เกิดประเพณีต่าง ๆ ในลานนาไทย
บางประเพณีพบในชุมชนอื่นด้วย บางประเพณีก็เป็นลักษณะเฉพาะของลานนาไทยเอง เช่น

๑. ผีปู่ย่า ชาวลานนาไทยเชื่อว่า บรรพบุรุษของคนตายไปเพียงแค่ว่า
เท่านั้น แต่วิญญาณยังคงวนเวียนอยู่รอบ ๆ คอยดูแลลูกหลาน หากทำสิ่งใดที่ไม่ถูกต้อง
เป็นการลบหลู่ผี ผีก็จะบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เช่นเจ็บไข้ตาย ฉะนั้น จึงเกิดประเพณี
เช่นสรวงผี เช่นประเพณีเสียบผี ในกรณีที่ชาย "ผิดผี" ทอหญิงที่ตนหมายปอง ชายต้อง
ขมาผีโดยทำพิธี เช่นสรวงผีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง ประเพณีเช่นสรวงผี เป็นพิธีที่แต่ละบ้าน
ทำกันเป็นการภายในทุกปี เพื่อสรวงบรรพบุรุษของตน และอาจ สรวงผี เป็นกรณีพิเศษ
เมื่อคนในบ้านเจ็บป่วยหรือมีงานแต่งงาน

"วิญญาณ" ในที่นี้หมายถึง soul ในภาษาอังกฤษ

๒. ผู้จำหน่าย ผู้อารักขา คือผู้จำหน่ายเมือง ผู้คุ้มครองบ้านเมืองให้สงบสุข
ทุกปีจะมีประเพณีการบวงสรวงผู้จำหน่าย

๓. ผู้บูชาเสาและ - เป็นผู้บรรพบุรุษซึ่งพวกสัตว์นั้นถือมากอนและชาวลานนาไทย
ได้นับถือด้วย มีการทำพิธีบวงสรวงทุกปี ในพิธีนี้จะมีการฆ่าควายและมีคนเข้าทรง
เป็นคนกินเนื้อควายสด ๆ เพื่อสังเวทย์บูชาเสาและ

๔. บูชาถ่าน - เป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ทั้งปวง และเชื่อว่าเป็นผู้
ที่บันดาลให้มนุษย์มีความสุขหรือทุกข์ก็ได้ ทำให้เกิดประเพณี "สังถ่าน" หากไม่ทำ
พิธีก็จะเกิดโรคภัย

๕. แม่โพสพ แม่พระธรณี ชาวนาในลานนาไทยเชื่อว่าพื้นดินมีแม่พระธรณี
และข้าว มีผู้ให้กำเนิดเรียกว่า แม่โพสพ ซึ่งสามารถบันดาลให้พืชผลอุดมสมบูรณ์
จึงเกิดพิธีแหกนา เพื่อบูชาแม่พระธรณีและแม่โพสพ

นอกจากนี้ชาวลานนาไทยยังมีความเชื่อว่า ในคน สัตว์ พืชและสิ่งของ
มี วิญญาณ ที่เป็นสิ่งลึกลับอยู่ในตัวแสดงออกในลักษณะที่ทำให้คนสัตว์ พืชและ
สิ่งของอยู่ในภาวะที่ปกติ ถ้าพบกับสิ่งที่ไม่ดี เช่นคนเกิดอุบัติเหตุ ทำให้ขวัญหาย
หรือ เสียขวัญ ก็จะทำพิธี "เรียกขวัญ" หรือ "อ่องขวัญ" เมื่อทำพิธีแล้ว เชื่อว่าคน
จะกลับมีความเข้มแข็ง เหมือนเดิม ถ้าทำพิธีให้สัตว์ เช่น วัว ควาย เรียกว่าพิธี
สูขวัญวัวควาย

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีของชาวลานนา ได้กำหนดให้มี
ประเพณีต่าง ๆ เกิดขึ้น ประเพณีเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความ เชื่อถือ วิญญาณ
ในธรรมชาติ และได้กำหนดลักษณะ เฉพาะของประเพณีและวัฒนธรรมลานนา ไทยที่
แตกต่างไปจากชุมชนอื่นอีกด้วย

เมื่อพุทธศาสนา เข้ามาในดินแดนลานนาไทย ก็ได้มีอิทธิพลต่อชาวลานนาไทย
และทำให้เกิดประเพณีต่าง ๆ ขึ้น เช่นประเพณีตั้งธรรมหลวง เทศน์มหาชาติ

ประเพณีลอยบวชลูกแก้ว คือบวช เณร ประเพณีทานสลากภัตต์ ทานกรฐิน ประเพณี
ทอดผ้าป่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดประเพณีบางอย่างที่เป็นการประสมกลมกลืนกัน
ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม เช่นประเพณีสืบทอดศา เป็นต้น ๑

๒.๓.๒ พุทธศาสนาในลานนาไทย

พุทธศาสนา เมื่อเผยแพร่ เข้ามาในลานนาไทย ได้หยั่งรากลึกและมีอิทธิพล
ต่อจิตใจของชาวลานนาไทยอย่างยิ่ง และมีผลต่อการดำเนินชีวิตและประเพณีวัฒนธรรม
ของชาวลานนาไทย

เอกสารโบราณที่พบในลานนาไทย ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา
ในแง่มุมต่าง ๆ จากเอกสารเหล่านี้ ไม่สามารถบอกได้แน่ชัดว่า พุทธศาสนา เริ่ม
เข้ามา เผยแพร่ในลานนาไทยเมื่อใด สันนิษฐานว่าในคราวที่พระเจ้าอโศกมหาราช
ส่งพระโสณเถระและพระอุตตรเถระไป เผยแพร่พุทธศาสนาในสุวรรณภูมิในปี พ.ศ. ๒๓๕
นั้น น่าที่จะเผยแพร่มายังดินแดนที่เป็นที่ตั้งของลานนา ไทยด้วย^๒

หลักฐานทางโบราณสถาน โบราณวัตถุและประเพณีบางอย่างที่ได้สืบทอดมา
ถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า ลานนาไทยได้มีการนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานมานาน
แล้ว เช่นมีการชุกพบลานเงินมีอักษรจารึกธรรมนตร์ ซึ่ง เป็นมนตร์ของนิกายมหายาน

๑ คุรายละเอียดยุคประเพณีต่าง ๆ ใน สวงวน โชติสุวรัตน์. ประเพณีไทย
ภาคเหนือ (พระนคร : สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, ๒๕๑๒).

๒ แสง มนวิฑูร. "ความเป็นมา เกี่ยวกับพุทธศาสนาในลานนา ไทย"
จุลสารโครงการตำรา ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๑๕), หน้า ๗๕.

สาขามนทรยานที่อำเภอเชียงแสน จังหวัด เชียงราย และพระพุทธรูป เก้าหลายองค์
 ทรงเครื่องแบบนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นรูปแทนของพระอาทิตย์ของพุทธศาสนา
 สาขามนทรยาน ประเพณีทางพุทธศาสนาบางอย่างก็ยังคงมีร่องรอยของนิกายมหายาน
 เช่นผู้ที่ปฏิบัติตามวินัยพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด จะไม่บริโภคเนื้อสัตว์ และการทำบุญ
 อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายมีการจัด เครื่องใช้ที่จำเป็นให้ผู้ตายแบบพิธีทาง เต็ก เป็นต้น^๑

นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะโบราณสถานแบบมหายานจำนวนมากในลานนา
 ไทย เช่นความนิยมสร้างเจดีย์สถาน คติทางนิกายมหายาน มักสนับสนุนการสร้าง
 เจดีย์วัตุ เพื่อเป็นที่เจริญศรัทธามากกว่าคติทางเถรวาทที่มุ่งไปทางปริยัติ และไม่
 ส่งเสริมการสร้างเจดีย์วัตุเทามหายาน และลักษณะรูปทรงของเจดีย์ก็แสดงถึง
 แนวคิดแบบมหายานด้วย กล่าวคือ เจดีย์แบบมหายานจะประกอบด้วยรูปแบบชั้นซ้อน
 และตกแต่งอย่างอลังการ มีลวดลายและรูปภาพต่าง ๆ เช่น เจดีย์วัตุกุกุหรือวัตุ
 พระนางจามเทวี เจดีย์วัตุค่าในลำพูน เจดีย์วัตุพญาวัตุ ในเมืองน่าน เป็นต้น
 แต่ถ้าวินัยเจดีย์ตามคติเถรวาท มักจะเป็นรูปแบบเรียบง่าย เช่นเป็นทรงระฆังกลมแบบ
 ลังกา เช่นที่วัตุอุโมงค์ จังหวัด เชียงใหม่^๒ การสร้างเจดีย์ตามคติมหายานนี้
 อาจได้รับอิทธิพลไปจากอาณาจักรละโว้^๓

^๑ แสง มนวิฑูรย์ "ความเป็นมา...", หน้า ๔๔.

^๒ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ "ข้อสังเกตเกี่ยวกับปรัชญาวัตุธรรมนิกาย
 มหายาน ในเจดีย์สถานบางแบบแห่งอาณาจักรล้านนา" ลานนาปริทัศน์ (พิมพ์ใน
 วารสารครบรอบปีคล้ายวันมรณะนางกิมฮ้อ นิมนานเหมินท์, ๒๕๒๕), หน้า ๗๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

สันนิษฐานว่า ลานนาไทยคงจะนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานมาจนถึงสมัยพระเจ้าอนุรุทธ กษัตริย์พม่า พระเจ้าอนุรุทธทรง เลื่อมใสนิกายมหายานมาก่อน ต่อมาทรง เลื่อมใสนิกายเถรวาท และได้กำจัดนิกายมหายานเสีย เมื่อพระเจ้าอนุรุทธมีอำนาจแผ่มาถึงดินแดนลานนาไทย นิกายมหายานในลานนาไทยคงจะถูกกำจัดไปด้วย ^๒

ลานนาไทยจะ เริ่มยอมรับพุทธศาสนานิกายเถรวาทตั้งแต่เมื่อใดนั้น ยังไม่มีหลักฐานแน่นอน แต่ในสมัยพระยามังราย พระองค์ได้ทรงติดต่อกับพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์แห่งสุโขทัย และได้รับพุทธศาสนาเถรวาท แบบลังกาวงศ์มาจากสุโขทัยด้วย ^๓

กษัตริย์ที่สืบราชสมบัติต่อจากพระยามังรายทุกพระองค์ ต่างก็สนับสนุนอุปถัมภ์พุทธศาสนาทุกพระองค์ ทำให้พุทธศาสนาในลานนาไทยเจริญรุ่งเรือง เป็นลำดับ พระมหา กษัตริย์องค์สำคัญ ๆ ที่อุปถัมภ์พุทธศาสนา มีดังนี้

พระเจ้ากือนา (๑๕๑๐ - ๑๕๓๑) ได้ทรงอาราธนาพระสุมนเถระ ซึ่งศึกษาธรรมจากเมืองพินและได้เผยแพร่วรรณคดีลังกาวงศ์ในสุโขทัยมาลานนาไทย และได้พำนักอยู่ที่วัดพระยืนนอกเมืองหริภุญชัย และต่อมาพระเจ้ากือนาได้สร้างวัดบุปผารามหรือวัดสวนดอกถวายแก่พระสุมนเถระ พระสุมนเถระ เป็นชาวสุโขทัย เป็นลูกศิษย์ของมหาอมรรตตะ สังฆราชแห่งสุโขทัย ได้ไปศึกษาธรรมที่อยุธยา ต่อมาได้ยืมว่า

กักราชสมัยพระเจ้าอนุรุทธในหนังสือต่าง ๆ ไม่ตรงกัน ในหนังสือวชิรญาณว่า เสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๕๓๘ ในชินกาลมาลีปกรณ์ ว่า เสวยราชย์เมื่อ ๑๕๕๓ ในหนังสือพุทธศาสนาของ G.P. Malasekera ชาวลังกา ว่า เสวยราชย์ พ.ศ. ๑๕๕๗ ถึง พ.ศ. ๑๖๒๐.

^๒ แสง บณวิฑูร. "ความเป็นมา...", หน้า ๔๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕.

พระสิงหนครซึ่งอนุมาศได้ก่อตั้งสำนักใหม่ที่บ้านเมืองพัน จึงเดินทางไปศึกษาที่นั่นเป็นเวลา ๑๐ ปี และกลับมาสู่โชทัยพร้อมกับพระอีก ๔ รูป และได้เผยแพร่ลัทธิลึงกางวงศ์ พระสมณได้ก่อตั้งวัดป่ามะม่วงที่สุโขทัย

เมื่อพระเจ้ากือนาทรงไต่ถาม

กิตติศัพท์ของพระสมณ จึงส่งทูตไปขออาราธนาพระสมณเถระมาลามาไทยถึง ๓ ครั้ง ในที่สุดพระสมณเถระจึง เดินทางมาลามาไทยพร้อมพระบรมสารีริกธาตุ ในครั้งแรก พระสมณอยู่ที่วัดพระปิ่นในลำพูน ซึ่งพระเจ้ากือนาสว่างถวายก่อน ต่อมาพระเจ้ากือนาสว่างวัดสวนคอกและอาราธนาพระสมณเถระไปเผยแพร่ศาสนาที่วัดสวนคอก พระพุทธศาสนาที่ลึงกางวงศ์ในลานนาไทยจึง เจริญรุ่งเรืองมากในสมัยนี้^๑

ในราวปี พ.ศ. ๑๘๖๖ ได้มีกลุ่มพระสงฆ์จาก เชียงใหม่ ลำพูนและพม่า ไปเรียนธรรมะที่ลังกา และได้อุปสมบทในสำนักมหาวิหาร พ.ศ. ๑๘๖๗ กลุ่มพระสงฆ์กลุ่มนี้ได้เดินทางมาอยุธยาและก่อตั้งนิกายใหม่ อาจเรียกได้ว่าเป็นสำนักลังกาใหม่^๒ สำนักนี้ได้เติบโตมากในอยุธยา พินธุโลกและสุโขทัย และต่อมา

^๑ กรมศิลปากร. ตำนานมรดกศาสนา. (กรุงเทพฯ : เสริมวิทยบรรณาคาร, ๒๕๑๕), หน้า ๓๑๖ - ๓๔๕.

^๒ Anan Ganjanapan, Early Lanna Thai Historiography: An Analysis of Fifteenth and Sixteenth Century Chronicles (Presented to the Faculty of Graduate School of Cornell University for the Degree of Master of Arts., 1976). UnPublished อานันท์ กาญจนพันธ์ เรียกว่าสำนักลังกาใหม่ แต่แสง มนวิฑูร เรียกว่าคณะสิงหล ส่วนสำนักของพระสมณเถระ เรียกว่าคณะรามัญ เพราะพระสมณเถระไปเรียนที่เมืองพัน. คุณแสง มนวิฑูร. "ความเป็นมา...", หน้า ๕๐.

ในปี พ.ศ. ๑๘๗๓ ได้เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาในลานนาไทย ในสมัยของ
พระเจ้าสามฝั่งแกน^๑

พุทธศาสนาสำนักลังกานิยมหรือส่วนหนึ่งเหล่านี้ เชื่อว่าสำนักของตนเป็นสำนัก
ที่สืบทอดพุทธศาสนาโดยตรงกว่าสำนักอื่น เพราะได้รับการศึกษาและอุปสมบทใหม่จาก
ลังกา เมื่อมาเผยแพร่ศาสนาในลานนา ไทยก็ไม่เห็นด้วยกับคติและวิถีปฏิบัติของสำนัก
อริยวาสี เช่นการที่พระสงฆ์สำนักอริยวาสีของพระสุนทรยอมรับเงินและมีกรรมสิทธิ์ใน
ที่ดิน^๒

เมื่อพุทธศาสนาสำนักใหม่ เข้ามาในลานนาก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง
๒ สำนักขึ้น ซึ่งความขัดแย้งนี้แสดงอย่างชัดเจนใน "ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดสวนดอก"^๓
เมื่อพระเจ้าสามฝั่งแกนได้ข่าวความขัดแย้งของ ๒ สำนักนี้ ก็ให้ขับสำนักลังกานิยมออกไป
จากเมือง ซึ่งพระสงฆ์องค์หนึ่งได้หนีไปพึ่งหมื่นโลกสามล้านน้องของพระเจ้าสามฝั่งแกน
หมื่นโลกสามล้านผู้นี้ เป็นผู้ที่สนับสนุนช่วยเหลือพระเจ้าศิริโลกราชในขณะครองราชย์
ปัญหาความขัดแย้งระหว่าง ๒ สำนักนี้ ใน "ชินกาลมาลีปกรณ์" มิได้กล่าวในรายละเอียด
แต่มีการวิจารณ์พระเจ้าสามฝั่งแกนว่า เป็นกษัตริย์ที่เชื่อถือในกฎมณเฑียรบาล มีความศรัทธา
ในศาสนาน้อย^๔ ซึ่งถ้า เป็นเช่นนี้สำนักอริยวาสีของพระสุนทรก็ไม่น่าจะได้รับการ
อุปถัมภ์จากพระเจ้าสามฝั่งแกนมากนัก

^๑ ในตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดสวนดอกว่า เป็นสมัยพระเจ้าแสนเมืองมา
แต่ดูตามประวัติศาสตร์ที่มีเรื่อง เกี่ยวข้องกับหมื่นโลกสามล้านและพระเจ้าศิริโลกราช
แสดงว่าอยู่ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกนมากกว่าอยู่ในสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา.

^๒ Anan Ganjanapan, Early Lanna Thai... "

^๓ คุรายนละเอียดในตำนานมูลศาสนาฉบับวัดสวนดอก, หน้า ๓๕๕.

^๔ แสง มนวิฑูร. ชินกาลมาลีปกรณ์ (พิมพ์เป็นอนุสรณ์แก่นายกั
นิมมานเหมินท์ เนื่องในวันเปิดศีกคนไข้พิเศษ "นิมมานเหมินท์ - ชุตินา" โรงพยาบาล
เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๐), หน้า ๑๒๐.

ตามประวัติศาสตร์ล้านนาไทย พระเจ้าสามฝั่งแกนถูกอำนาจขี้สามเด็กย่อย
 โคนล้มอำนาจและยกท้าวลกขี้ลูกขึ้นเป็นกษัตริย์แทน มีพระนามว่า พระเจ้าติโลกราช
 โคนัล สแวร์เรอร์และสมหมาย เปรมาจิตต์ สันนิษฐานว่า ความขัดแย้งระหว่าง
 พุทธศาสนา ๒ สำนักที่ปลายสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกนน่าจะถูกนำมาอ้าง เป็นสาเหตุ
 ประการหนึ่งของการโค่นอำนาจ เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่กษัตริย์องค์ต่อไป^๑
 ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ในสำนักลังกาใหม่ได้รับการอุปถัมภ์จากหมื่นโลกสามล้าน ซึ่งมี
 ความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับพระเจ้าติโลกราช เมื่อพระเจ้าติโลกราชขึ้นครองราช
 สมบัติ ก็ได้รับพระสงฆ์ในสำนักลังกาใหม่มาอยู่ในลำพูน ใน "ตำนานมูลศาสนา
 ฉบับวัดป่าแดง" ได้บันทึกว่า สำนักลังกาใหม่ได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าติโลกราช
 และพระราชมารดา จนพระสงฆ์ที่วชิรใหม่หาที่จำวัดมิได้^๒

ในขณะที่พระเจ้าติโลกราชทรงอุปถัมภ์สำนักลังกาใหม่ ก็มีไต่ถล่มแก่ง
 สำนักอริยวาสีของพระสุมน พระองค์สร้างความเป็นเอกภาพในพุทธศาสนาและลด
 ความขัดแย้งลงให้น้อยที่สุด ในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ ได้ทรงเรียกประชุมพระสงฆ์ทั้งหมด
 เพื่อสร้างวินัยทางพุทธศาสนาใหม่ ซึ่งเรียกต่อมาว่า เป็นการสังคายนาพระไตรปิฎก
 ครั้งที่ ๔. แต่มีผู้แสดงความเห็นว่า การประชุมสงฆ์ครั้งนี้ น่าจะเป็นเพียงการแก้
 ความขัดแย้งระหว่าง ๒ สำนักเท่านั้น เพราะไม่มีตำนานใดที่กล่าวถึงรายละเอียด

^๑ Donald K. Swearer and Sommai Premchit, "The Relationship
 between the Religions and Political Orders in Northern Thailand
 (14th - 16th Centuries)" Religion and Legitimation of Power in
 Thailand, Laos and Burma (Chambersburg: Anima Books, 1978): p. 28.

ของการสังคายนา^๑นี้เลย อาจ เป็นไปได้ว่า การบอกของการประชุมครั้งนี้ว่า เป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ เป็นการ เสริมบารมีพระเจ้าศิโลกราชาให้เดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราช^๒

นอกจากความพยายามสร้าง เอกภาพของพุทธศาสนาในลานนาไทยแล้ว พระเจ้าศิโลกราชยังทะนุบำรุงพุทธศาสนาค้นอื่น ๆ อีกทั้ง ๆ ที่สมัยของพระองค์ เป็นสมัยที่มีศึกสงครามมากที่สุดสมัยหนึ่ง พระองค์ทรงสร้างวัด เจ็ดยอด วิหารวัดเจ็ดยอดหลวงและวิหารวัดป่าแดงหลวง นอกจากนี้ยังทรงนำพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงมาประดิษฐานตามวัดต่าง ๆ เช่นนำพระแก้วจากลำปางมาไว้ที่วัดเจ็ดยอดหลวง และนำพระแกนจันทร์แดงมาไว้ที่วัดป่าแดงหลวง เป็นต้น

ถัดจากสมัยพระเจ้าศิโลกราช เป็นสมัยของพระเจ้าเมืองแก้ว สมัยนี้พุทธศาสนาในลานนาไทยได้รุ่งเรืองถึงขีดสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีพุทธศาสนา พระภิกษุ ลานนาไทยได้แต่งคัมภีร์พุทธศาสนาไว้มาก ซึ่งแสดงถึงความเชี่ยวชาญภาษาและหลักธรรมในพุทธศาสนาของพระสงฆ์ลานนาไทย คัมภีร์พุทธศาสนาเหล่านี้ เช่น มังคลัตถทีปนี เวสสันดรทีปนี สังขยาปกาสสะและจักรวาททีปนี แต่งโดย พระสิริมังคลาจารย์ สารัตถทีปนีแต่งโดย พระนันทาจารย์ ชินกาลมาลีปกรณ์แต่งโดย พระรัตนปัญญาเถระ และจามเทวีวงศ์ แต่งโดยพระโพธิรังสี เป็นต้น^๒

^๑ Donald K. Swearer and Sommai Premchit, "The

Relationship... ": p. 30.

^๒

แสง มนวิthur. "ความเป็นมา...", หน้า ๕๐ - ๕๑.

๒.๓.๓ บทบาทของวัดและสถาบันสงฆ์ในลานนาไทย

๒.๓.๓.๑ บทบาทของวัด

ความเลื่อมใสของชาวลานนาไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนาแสดงออกอย่างชัดเจนนที่สุด โดยการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุจำนวนมาก และยังคงหลงเหลืออย่างมากมาจนถึงปัจจุบัน จากการสำรวจจำนวนวัดในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปรากฏว่า เฉพาะในเขตอำเภอ เชียงใหม่ มีวัดทั้งหมดถึง ๓๗๓ วัด^๑ ซึ่งถ้ารวบรวมจำนวนวัดทั้งหมดที่ในลานนาไทยก็จะได้ตัวเลข เป็นจำนวนสูงมาก

วัดในลานนาไทย นอกจากจะ เป็นศูนย์รวมของการแสดงออกของความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ที่ ประชาชนมาชุมนุมกัน เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาตามความเชื่อแล้ว วัดยังมีความสำคัญในค่านอื่น ๆ อีก เช่น เป็นศูนย์กลางของสังคม ด้านการสมาคมสังสรรค์ของคนในชุมชน เป็นศูนย์กลางของชาวสาวทรง ๆ เป็นสถานที่ประกาศข่าวของทางรัฐ เช่นการ เกิดศึกร่างงานซ่อม เหมืองฝาย หรือประกาศขอความช่วยเหลือ เช่นการช่วยงานศพของคนในชุมชน เป็นต้น งานต่าง ๆ ที่ต้องการกำลังคนช่วยเหลือ เช่นการสร้าง-ซ่อมวัด หรือสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ หากผ่านวัดแล้ว มักจะได้รับการสนองตอบ^๒ ทั้งนี้เพราะคนมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา นั้นเอง

นอกจากนี้ วัดยัง เป็นศูนย์รวมของวิทยาการต่าง ๆ อีกด้วย นั่นคือ เป็นโรงเรียนสำหรับคนในชุมชน บิคาการดาจะส่งบุตรหลานผู้ชายของตนมา เรียนหนังสือที่วัดตั้งแต่ ๗ - ๘ ขวบ ซึ่งจะหัดอ่านตัวเขียน และอักษรวิเชียรเบื้องต้น เมื่ออ่านคล่อง

^๑ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "การศึกษาสังคมลานนาไทย", หน้า ๒๕.

^๒ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ความสัมพันธ์...", หน้า ๑๕.

ก็จะมา เป็นสามเฒ่า และ เวียนขึ้นสูงต่อไป เช่นจารีโบราณ ทองคำสวด เวหนาน อานพระธรรม พระสูตรง่าย ๆ ถ้าหากบาทก็ก็จะศึกษาสูงขึ้นไปอีก เช่นการเทศน์ พระอภิธรรม มหาชาติฯ นอกจากผู้บวชจะได้รับการศึกษาให้รู้หนังสือ และศึกษา ธรรมะแล้ว ยังได้วิชาความรู้อื่นอีก ทั้งนี้เพราะวัดเป็นที่รวมของวิทยาการอื่น ๆ มากมาย ในหอธรรมของทุกวัดจะมีคัมภีร์โบราณที่จาร เรื่องกฎหมายหรือธรรมศาสตร์ โหราศาสตร์ ตำรายา ลายแทง ตำรา การรบหรือศิลปะการป้องกันตัว คำนาน วรรณคดี สุภาษิตหรือคำสอน เป็นต้น ฉะนั้น พระที่สึกแล้วนอกจากจะได้รับการยกย่อง จากสังคมให้เป็น "น้อย" หรือ "หนาน" แล้วยังสามารถนำความรู้ที่ศึกษาจากวัด ไปประกอบอาชีพหรือเลื่อนฐานะในสังคมได้อีกด้วย เช่นเป็นโหร แพทย์ ผู้รู้หนังสือ หรือครูสอนวิชาป้องกันตัว เช่นชกมวย เป็นต้น^๑

๒.๓.๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคม

ในลานนาไทย พระสงฆ์ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องจากคนทุกฐานะในสังคม และเป็นกลุ่มชนที่มีความ เป็นอิสระจากการควบคุมของสังคมมากที่สุด ในด้านความคิด พระสงฆ์สามารถยึดถือความเชื่อของตนโดยไม่มีผู้ใด เข้าไปมีอิทธิพลเหนือ แม้แต่ กษัตริย์ผู้มีอำนาจในรัฐ และ เป็นผู้อุปถัมภ์วัดและพุทธศาสนาก็ตาม^๒ นอกจากนี้ กลุ่มพระสงฆ์ยังมีอิทธิพลต่อกษัตริย์และต่อการปกครองอีกด้วย

^๑ ถิ่น รัตติก. "การศึกษาในลานนาไทยสมัยโบราณ" เอกสารสัมมนา ประวัติศาสตร์และโบราณคดีลานนาไทย (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๑๐), อ้างใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. การศึกษาสังคมลานนาไทย หน้า ๒๕๔.

^๒ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ความสัมพันธ์...". หน้า ๑๘.

ในคําให้การปกครอง มีผู้สันนิษฐานว่า ในราวสมัยพระเจ้าติโลกราช คงได้เริ่มเอาวินัยของพระสงฆ์มา เปรียบเทียบกับกฎหมายบ้านเมือง ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความคิดศีลธรรมและเป็นธรรมมากขึ้น นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีส่วนในการเข้าร่วมตัดสินคดีต่าง ๆ ร่วมกับภคักรีย์ และขุนนางผู้หน้าทึ่ตัดสินคดี เพื่อให้เป็นการตัดสินที่เป็นธรรม และมีเมตตาธรรมมากขึ้น^๑

ในเวลาที่บ้านเมืองระส่ำระสาย พระสงฆ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนเช่นเมื่อภคักรีย์ปกครองบ้านเมืองอย่างไม่เป็นธรรมและข้าราชการไม่อาจตั้งเคืองได้ ก็ขอให้พระสงฆ์เป็นผู้ตั้งเคืองภคักรีย์ ยามที่มีศึกสงครามจะพบว่าพระสงฆ์เป็นผู้เสาะหาผู้มีฝีมือมาป้องกันบ้านเมืองหรือแน่แท้สึกออกมา เป็นผู้นำเอง^๒

บทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พุทธศาสนา สอนคนในสังคมให้ เป็นคนดีตามหลักธรรมของพุทธศาสนา ในวันพระหรือวันเทศน์ในประเพณีต่าง ๆ พระสงฆ์จะอบรมจริยธรรมแก่ประชาชน เช่นการเทศน์ชาดกวรรณกรรมคำสอนต่าง ๆ ซึ่งวรรณกรรมเหล่านั้นบันทึกในรูปของคัมภีร์ใบลานตามหอธรรมเป็นจำนวนมาก การอบรมจริยธรรมของพระสงฆ์ เพื่อให้ประชาชนเป็นคนดีตามอุดมคติพุทธศาสนา ทำให้สถาบันสงฆ์มีบทบาทในการควบคุมจริยธรรมของสังคม

จะเห็นได้ว่า ดินแดนลานนาไทย เป็นดินแดนที่พุทธศาสนา เจริญรุ่งเรืองมากตั้งแต่พุทธศานิกายแรกวาทได้เข้าไปเผยแผ่ในดินแดนลานนาไทยก็ได้รับการสนับสนุนอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ลานนาไทยตลอดมา และพุทธศาสนาได้มีอิทธิพล

^๑ อรรถรัตน์ วิเชียรเขียว. การศึกษาสังคมลานนาไทย. หน้า ๒๕๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน

คือสังคมนาไทยอย่างยิ่ง เช่นอิทธิพลต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น วัดในพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางของสังคม ทั้งด้านข่าวสาร การสมาคม และเป็นศูนย์กลางแห่งวิทยาการ ความรู้ต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่า วัดและสถาบันสงฆ์ เป็นปัจจัยที่ควบคุม จริยธรรมของคนในสังคม เพราะเป็นแหล่งอบรมจริยธรรมตามอุดมคติในพุทธศาสนา และพระสงฆ์หรือผู้ที่เคยบวชเรียน ยังเป็นผู้ถ่ายทอดวรรณกรรมพุทธศาสนาและวรรณกรรม คำสอน และนำไปสั่งสอนโดยตรงอีกด้วย

"คำสอนพระยามังราย" เป็นตัวอย่างของวรรณกรรมคำสอนที่แต่งโดย พระสงฆ์ จุดมุ่งหมายตอนต้นของเรื่องได้ระบุว่า พระสงฆ์องค์หนึ่ง ได้บันทึกคำสอนนี้ ตามคำที่พระมหาศีลเสถระ ทรงสั่งสอนแก่พระยามังราย แสดงว่าพระสงฆ์มีบทบาท ในสังคมมาก เป็นผู้ที่ได้รับการ เชื่อถือและยอมรับจากคนทุกชนชั้นในสังคม แม้แต่ พระมหากษัตริย์ เองก็ต้องรับคำสั่งสอนจากพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึง ความมี กลธิศร ระหว่างสถาบันที่สำคัญสองสถาบันนี้

แม้ว่าในตอนต้นของเรื่องจะระบุว่า "คำสอนพระยามังราย" เป็นคำสอนของ พระมหาศีลเสถระ ที่ทรงสอนแก่พระยามังราย แต่ไม่อาจสรุปว่าเป็นคำสอนของ พระมหาศีลเสถระจริง ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมคำสอนส่วนใหญ่มักจะอ้างชื่อบุคคล ที่เป็นที่ เชื่อถือศรัทธาของคนทั่วไป เป็นผู้สอนคำสอนเรื่องนั้น ๆ เช่นการอ้างชื่อ พระร่วงในสุภาษิตพระร่วง ในวรรณกรรมคำสอนลานนาไทยก็มีลักษณะ เช่นเดียวกันนี้ เช่นเรื่องโคลงวิสูตรสอนโลก หรือเรื่องเจ้าวิสูตรสอนหลาน เป็นการนำชื่อวิสูตร ซึ่ง เป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้ามา เป็นผู้สอน เพื่อสร้างความศรัทธาจากผู้ฟัง หรือเรื่องพระลอสอนโลก ก็เป็นการนำชื่อตัวละคร เอกในวรรณคดีมา เป็นผู้สอน เป็นต้น การตั้งชื่อวรรณกรรมว่า "คำสอนพระยามังราย" ก็น่าจะเป็นการ

ทรงศักดิ์ ปรากฏฉันทนากุล, วิเคราะห์วรรณกรรมลานนาไทย เรื่อง เจ้าวิสูตรสอนหลานและพระลอสอนโลก (ปริญญาบัณฑิตการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๘), หน้า ๑๘ - ๒๒.

อ้างชื่อบุคคลที่นำศรัทธา เช่นเดียวกัน

พระมหาศีลส เถระ^๑ถูกอ้างว่า เป็นผู้สอน "คำสอนพระยามังราย" ไม่มีประวัติแน่ชัดว่า เป็นผู้ใด นามนี้อาจ เป็นตำแหน่ง ๆ หนึ่งของพระสงฆ์ อย่างไรก็ตาม ใน "ตำนานมูลศาสนาฉบับวัดป่าแดง" ได้บันทึกถึงชื่อ "มหาศีลส เถระ เจ้า" ไว้องค์หนึ่ง ว่าเป็นพระอาจารย์ของพระสุมน เถระและพระอโณมาทสี่ พระอาจารย์องค์นี้เดิมชื่อ มติมาอยู่เมืองพัน ได้ไปศึกษาธรรมะที่ลังกา เมื่อกลับมาถึงเมืองพัน "ตำนานมูลศาสนาฉบับวัดป่าแดง" เรียกชื่อว่า "มหาศีลส เถระ เจ้า" และต่อมาภคิรียทรง แต่งตั้งให้เป็น มหาอุทุมพรสวามี^๒ แม้พระมหาศีลส เถระจะไม่มี ความเกี่ยวข้อง โดยตรงกับพุทธศาสนาในลานนาไทย แต่การที่เป็นพระอาจารย์ของพระสุมน เถระ ผู้นำพุทธศาสนาลังกาวงศ์มา แดงแพร่ในลานนาไทย ก็น่าจะเป็นผู้มีชื่อเสียงพอควร แต่จากตามช่วงประวัติศาสตร์ พระสุมน เถระมา แดงแพร่ศาสนาในสมัยพระเจ้า ก้อนา^๓ ซึ่งเป็นภคิรียอันดับ ๕ ต่อจากพระยามังราย ฉะนั้น บุคสมัยของพระมหา ศีลส เถระองค์นี้จึงมีไต่ต่อยุ่ร่วมสมัยกับพระยามังราย ฉะนั้น ผู้สอน "คำสอนพระยา มังราย" จึงมีได้ "พระมหาศีลส เถระ เจ้า" "หรือมหาอุทุมพรสวามีองค์นี้

ในประวัติพุทธศาสนา ชื่อ "ศีลสะ" เป็นพระนามของพระพุทธเจ้า พระ- อัครสาวกและพระอรหันต์หลายองค์ ใน Dictionary of Pāli Proper Names ของ G.P. Malalasekera ได้บันทึกชื่อ "ศีลสะ" ไว้หลายชื่อ เช่น

๑. เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๑๗ ในจำนวนพระพุทธเจ้า ๒๘ องค์
๒. เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าในอนาคตของคตที่ ๕

^๑ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดง, หน้า ๗.

๓. เป็นพระนามของพระอัครสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธวิปัสสี
๔. เป็นพระนามของพระอัครสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธที่บังกร
๕. เป็นพระนามของพระอัครสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธกัสสปะ
๖. เป็นพระนามพระอรหันต์และเป็นเพื่อนของพระเมตไตรย์ ซึ่งได้อุปสมบท
พร้อมกันในสมัยของพระพุทธโคตม ต่อมาเดินทางกลับบ้านและถูกชักชวนให้สึก เมื่อ
พระพุทธโคตมและพระเมตไตรย์เดินทางไปพบ จึงชักชวนให้บวชอีกครั้ง ในที่สุดได้
บรรลอรหันต์
๗. เป็นพระนามพระอรหันต์ มีกำเนิดเป็นพราหมณ์ เมื่อได้พบพระพุทธโคตม
จึงบวช เป็นภิกษุและได้บรรลอรหัตผล
๘. เป็นพระนามพระอรหันต์ เป็นบุตรของนางอมิตา พระญาติของพระพุทธ-
โคตม ในตอนแรกเป็นพระภิกษุที่ไม่เข้าข้างในพุทธศาสนา ต่อมาพระพุทธโคตมทรง
แสดงธรรมเทศนา จึงสำเร็จอรหันต์ในที่สุด ๑

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชื่อ "ติสสะ" เป็นชื่อบุคคลที่มีความ
สำคัญในพุทธศาสนาทั้งสิ้น และคงเป็นชื่อที่พระสงฆ์ลานนาไทยรู้จักดี จึงได้นำมาอ้าง
ว่าเป็นผู้สอนพระยามังรายในตอนต้นของเรื่อง

วัดและสถานสงฆ์มีอิทธิพลต่อสังคมลานนาไทยเป็นอย่างมาก พระสงฆ์เป็น
ผู้สั่งสอนจริยธรรมแก่ประชาชนโดยตรง และส่วนใหญ่พระสงฆ์หรือผู้เฒ่าเฒ่า เคยบวช เรียน
จะเป็นผู้แต่งวรรณกรรมคำสอน ซึ่งมีเนื้อหาที่ต้องการให้คนในสังคมเป็นคนดีตาม
บรรทัดฐานของพุทธศาสนา วรรณกรรมคำสอนในลานนาไทยเท่าที่ค้นพบ

G.P. Malalasekera. Dictionary of Pāli Proper Names

(London: The Pāli Text Society, 1974), pp. 1018-1027.

ในปัจจุบันมีเป็นจำนวนมาก และมีอ้างอิงบุคคลผู้มีความสำคัญหรือมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป เป็นผู้สั่งสอนวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ตัวอย่างเช่นเรื่อง "คำสอนพระยามังราย" ในตอนต้นของเรื่อง เป็นการอ้างอิงชื่อ "พระมหาศีลโสเถระ" ผู้มีความสำคัญในประวัติพุทธศาสนา มาเป็นผู้สั่งสอน เพื่อสร้างความเชื่อถือศรัทธาจากผู้ฟัง ซึ่งในตามความเป็นจริง พระสงฆ์องค์ใดองค์หนึ่ง หรือผู้ที่เคยบวชเรียน อาจเป็นผู้เขียนหรือรวบรวมคำสอนเอง และตั้งชื่อว่า "คำสอนพระยามังราย" เท่านั้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย